

Deres ref. 2021/2674

Deres kontaktperson

Vår ref.

Vår kontaktperson T.J

Dato 09.03.2023

Høring av forslag til nytt regionalt miljøprogram (RMP) og forskrift for miljøtilskudd i jordbruket - høringssvar fra BirdLife Norge avd. Nordland

Innledning

BirdLife Norge er en frivillig naturvernorganisasjon som arbeider med vern av fugler og deres leveområder. Organisasjonen har rundt 13.500 medlemmer og 12 ansatte. I Nordland har BirdLife Norge avd. Nordland i overkant av 900 medlemmer. BirdLife Norge er den norske partneren i det globale partnerskapet BirdLife International, verdens største naturvernforening. Vi driver en omfattende prosjektvirksomhet som fokuserer på bevaringsrettet forskning- og utredningsarbeid. Dette gjelder blant annet generell overvåking av fuglebestander, og spesifikk overvåking og forskning på truede arter.

Over tid har BirdLife Norge opparbeidet seg omfattende kunnskap om hvordan fuglene i jordbrukslandskapet kan beskyttes. Det trengs. Over halvparten, eller hele 57 %, av alle fugler i jordbrukslandskapet i Europa har forsvunnet siden 1980. I Norge viser hekkefuglovervåking gjennomført av BirdLife Norge og NINA at så mye som 40 % av alle fugler tilknyttet det norske kulturlandskapet har forsvunnet bare siden årtusenskiftet. Bakkehekkende arter er blant dem som sliter mest - og hvem har ikke hørt om vipas dramatiske tilbakegang, at storspoven er sårbar på rødlista eller at sanglerka stadig forsvinner fra jordbrukslandskapet.

For å forsøke å snu denne utviklingen, ba Klima- og miljødepartementet Miljødirektoratet om å få utredet aktuelle påvirkningsfaktorer og mulige tiltak for å bedre situasjonen nettopp for bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet. Den faglige vurderingen ble gjennomført av BirdLife Norge, og resultatene er publisert i rapporten «Tiltak for bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet». Denne rapporten er danner også bakgrunnen for en felles veileder vi har laget sammen med Bondelaget. Vi driver også et nasjonalt vipeprosjekt, og arbeider med både vipe og storspove i mange fylker. Videre har vi bl.a. skrevet faggrunnlaget for arbeidet med handlingsplanene for svarthalespove og åkerrikse, og svarthalespove er en art vi følger opp gjennom vår prosjektbaserte virksomhet, også her i Nordland.

Vi takker for anledningen til å svare på høring om miljøprogram for jordbruket med tilhørende forskrift i Nordland.

Instruksen for regionale miljøtilskudd 2023-2026

I *Instruksen for regionale miljøtilskudd 2023-2026* står dette:

Formålet med tiltakene under biologisk mangfold er å ivareta utvalgte og trua naturtyper og biologisk verdifulle arealer i jordbruket. Det er også et mål å tilrettelegge for fugl avhengige av hekking og beiting i tilknytning til jordbruksarealer. Arealer det kan gis tilskudd for, må ha

dokumentert verdi for mangfoldet av fugler. Høy tilrettelegging kan gis til ekstrainsats i jordbruksområder med trua fuglearter.

§ 18 Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl Det kan gis tilskudd for å legge til rette for hekking og beiting av fugler på eller i tilknytning til jordbruksarealer. Statsforvalteren skal fastsette nærmere bestemmelser for tiltaket, inkludert hvilke områder tilskuddet skal gjelde. Statsforvalteren kan sette nedre eller øvre grense for antall dekar det kan gis tilskudd for. Tiltaksklasser: Høy tilrettelegging, lav tilrettelegging Tilskuddet utmåles per dekar. Kommentar til regelverk: Formålet med tilskuddet er å ivareta fugler som er avhengige av hekking og beiting i tilknytning til jordbruksarealer. Tilskuddet kan også gis for tilpassing av drift.

Arealene kan gjelde hekke- og beitelokaliteter for fugl generelt, eller avgrenses til bestemte trua arter som åkerrikse, vipe, sanglerke, storspove og svarthalespove. Nærmere bestemmelser for tiltaket fastsettes i regional forskrift. Tilskuddet skal ikke gis for å avsette beiteområder til vanlige jaktbare fuglearter som f.eks. grågås som vil gjøre tiltaket til en ren «erstatningsordning» for tapt avling. Tiltaket er ment å ivareta sårbare fuglearter som er avhengige av hekking og beiting på gitte jordbruksarealer. Arealer det kan gis tilskudd for, må ha dokumentert verdi for mangfoldet av fugler.

To tiltaksklasser gir mulighet for å differensiere tilskuddet avhengig av omfanget av vilkår for tilrettelegging og driftstilpassing for å ivareta ulike fuglearter. Eksempelvis kan lav tilrettelegging gis til beitelokaliteter generelt, mens høy tilrettelegging kan gis til ekstrainsats i jordbruksområder med trua fuglearter.

Forslaget til Statsforvalteren i Nordland

I Nordland foreslår Statsforvalteren å innføre disse tiltakene under miljøtilskudd:

- o Brenning av kystlynghei
- o Soner for pollinerende insekter
- o Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl

Vi er glade for at Statsforvalteren nå tar inn muligheten til å søke om støtte til tiltak for bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet. Statsforvalteren nevner en rekke aktuelle tiltak:

- unngå gylling av reir ved å kjøre utenom hekkeområdet
- dekke til reiret en kort tid under gyllinga
- unngå å trekke gjødselslange/tilførselslange over reir
- utsette førsteslått på et avgrensa areal rundt reirplassen
- tilpasse kjøremønster under slåtten slik at fuglene kan komme seg unna.

Foretaket skal i søknaden oppgi hvilke arter som det er lagt til rette for, antall hekkende par og hvilke tiltak som er gjennomført.

Videre legges det vekt på at tiltaket skal være mulig å gjennomføre uten at det er nødvendig med forhåndsgodkjenning av areal og utforming av avtaler eller individuelle vilkår.

Kommentarer til Statsforvalteren i Nordlands forslag

Jordbruksvirksomheten er en betydningsfull distriktsnæring som sikrer oss nødvendig matproduksjon. Samtidig har jordbruket tradisjonelt gitt oss et rikt og levende landskap. Landbruksarealet dekker bare 3 % av Norges landareal, men er likevel av stor betydning som livsmiljø for et mylder av ulike arter og økosystemer. Topografiske og klimamessige særegenheter har skapt variasjon i biotoper, med tradisjonelt små driftsenheter og høy grad av lokal ressursutnyttelse. Naturmangfoldet er særlig knyttet til restbiotoper som for eksempel åkerholmer, randsoner, veikanter, bekker og dammer. Miljøhensyn skal tas i alle sektorer i Norge. Vi må ha et jordbruk med fokus på «grønn konkurransekraft» som stiller krav til både økt lønnsomhet og redusert miljøpåvirkning.

Vipa er allerede forsvunnet svært mange plasser. En nasjonal kartlegging utført av BirdLife Norge viser at det trolig var mindre enn 2500 hekkinger av vipe i 2022, og arten kan forsvinne i løpet av de neste tiårene. Arten er kritisk truet (CR). Samtidig er storspovebestanden nasjonalt kanskje så mye som halvert, og har i dag de viktigste bestandene i Trøndelag og Nordland. Storspove er sterkt truet (EN).

Mer plass til fuktmark og naturelementer i landskapet er sammen med tilpassede høstingsmetoder nødvendig er nødvendig for å snu den negative utviklingstrenden.

Statsforvalteren forespeiler en rekke tilpassende høstingsmetoder. Dette er konkret og viktig. Vi vil imidlertid understreke betydningen av at bønder også kan gjøre andre enda mer virksomme tiltak. Forskning viser at de klart viktigste årsakene til jordbruksfuglenes tilbakegang er enten nedleggelse eller intensivering av jordbruksdrift. Nedleggelse fører som oftest til at arealene gror igjen med skog. For de bakkehekkende fugleartene betyr det at arealet går tapt som leveområde. Intensivering av jordbruksdrifta gjør at landskapet blir mer ensidig og mangler mange av de kvalitetene som fugler trenger. Men her kan den enkelte bonde gjøre små og større forbedringer som øker fuglenes hekkesuksess.

vi foreslår følgende tiltak for vipe og storspove:

- Opprettolde et varierte landskap
- Vekstskifte og brakklegging
- Opprettholde beiteareal og et allsidig jordbruk
- Utbedring og skjøtsel av kantsoner
- Fjerning av busker og trær
- Oppretting av skjulesteder
- Tilgang på fuktighet
  - Lage Vadergroper
  - Lage fuglevennlige fangdammer
  - Beholde noe «vass-sjuk» mark
- Redusert sprøyting og bruk av kunstgjødsel
- Hensynsfull slått
- Skjøtsel for redusert predatoritet

Disse tiltakene er beskrevet i veilederen Fugler jordbrukslandskapet – hvordan ta vare på de bakkehekkende artene, utarbeidet av BirdLife Norge i samarbeid med Norges Bondelag. Den er tilgjengelig her:

https://www.birdlife.no/innhold/bilder/2022/03/30/8734/veileder_bakkehekkende_fugler_i.pdf

For videre lesning anbefales rapporten Heggøy, O. & Eggen, M. 2020. Tiltak for bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet. NOF-Rapport 2020-3. 76 s. Tilgjengelig her:

https://www.birdlife.no/prosjekter/rapporter/2020_03_NOF.pdf

Vi vil særlig understreke betydningen av å etablere varige naturelementer som kantsoner, brakkmark, beitemark med passende beitetrykk, fuktmark, grunne dammer og lignende. Prioritering av slike arealbaserte løsninger er mer langvarig og sikrer et rikt mangfold av naturmangfold. De er også langt sterkere i tråd med *Instruks for regionale miljøtilskudd 2023–2026*.

Statsforvaltningen skriver at det regionale miljøprogrammet også legger føringer for utdelinger gjennom SMIL-ordningen. Flere av tiltakene vi anbefaler egner seg stimulert gjennom denne ordningen. Statsforvalteren bør ha en helhetlig plan for å ivareta storspove, vipe og andre fuglearter i jordbrukets kulturlandskap. En slik plan må gi svar på hvordan konkrete tiltak følges opp i ulike ordninger. BirdLife Norge er en naturlig samarbeidspartner i arbeidet, og deltar gjerne på informasjonsmøter, arbeidsmøter o.l.

Vi har forståelse for at man ikke ønsker et for rigid system for søknad og rapportering. Dette er også viktig for at det skal være attraktivt for bønder å søke tilskudd. At arealer det kan gis tilskudd for, må ha dokumentert verdi for mangfoldet av fugler, er likevel et bærende prinsipp, jfr. instruksen. Det bør dessuten lages en enkel ordning for å registrere effekten av ulike tiltak. Det er opplagt svært vanskelig å differensiere og måle effekter av tiltak isolert, men vellykket eller mislykket hekking (målt frem til flyvedyktig alder på ungene) er mulig.

Om vipe og storspove

For å redde vipes og storspovens eksistens i Norge er det avgjørende at hekkende fugler blir tatt vare på gjennom hele hekkeperioden, fra kurtise og egglegging i april og fram til ungene når flygedyktighet i juli. I kulturlandskapet innebærer det en rekke utfordringer, i særdeleshet på dyrket mark. Forekomsten av meitemark og bløtdyr er avgjørende. Intensivt landbruk og tilhørende behandling av jorda kan ha uheldig påvirkning av meitemark- og evertebratforekomstene. Landskapet må dessuten være åpent og vegetasjonen må være av passende høyde. Gjengroing kan gjøre hekkeplassen uegnet, både i forhold til oversikt, men også som skjul for predatorer. Det må finnes fuktighet (myr, sump, vann) i nærheten, og det må finnes skjul for ikke-flygedyktige unger.

- Hekkebiologi storspove

Storspoven hekker i åpne og fuktige habitater. Den har forholdsvis store territorier. Reiret legges blant urter eller lyng, eller på grasmark. Storspoven legger fra slutten av april vanligvis fire egg som ruges av begge foreldre i 26 – 30 dager. Ungene forlater reiret kort tid etter klekking. De passes av begge foreldre i starten, men senere bare av hannen, og er flygedyktige etter 5 – 6 uker.

- Hekkebiologi vipe

Vipe hekker i mange ulike åpne habitater, inkludert ulike jordbrukshabitater, strandenger, myrer og andre våtmarksområder. Reiret plasseres på steder med god oversikt over omgivelsene, der graset er kort eller det er jord i dagen, og helst med god avstand til høyere vegetasjon. Vipa hekker helst i løse kolonier, og nyter godt av det effektive predatorforsvaret dette gir. Fire egg ruges av begge foreldre i 24 – 29 dager. Straks etter klekking ledes ungene til nærliggende områder der tilgangen på mat er god. Ungene passes av begge foreldre, men ledes mest av hunnen mens hannen holder vakt. De er flygedyktige etter ca. 33 dager.

På vegne av BirdLife Norge

Thomas Johansen, leder
BirdLife Norge avd. Nordland

Martin Eggen
naturvernrådgiver BirdLife Norge

KOPI:

Statsforvalteren i Nordland, miljøavdelingen
Nordland fylkeskommune
Landbruksrådgivningen i Nord-Norge
Miljødirektoratet
Landbruksdirektoratet
Landbruk- og matdepartementet
Klima- og miljødepartementet